

Του **Δημήτρη Μπελαντή**

Η απόσχιση της Καταλωνίας από την Ισπανία ως κράτος αποτελεί ένα σοβαρό ζήτημα, το οποίο συζητιέται περισσότερο με κραυγές και συνθήματα, παρά με ουσιαστικά επιχειρήματα. Η αποτρόπαιη και ωμή κατασταλτική επέμβαση των ισπανικών μηχανισμών ασφάλειας του Μ. Ραχόι στο Δημοψήφισμα της 1ης Οκτωβρίου και η παραβίαση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων των Καταλανών πολιτών δημιουργεί ένα ισχυρό συγκινησιακό πλαίσιο, το οποίο συμβάλλει στην απόκρυψη των προβλημάτων και στην «απονομιμοποίηση» μέσα στην Αριστερά όσων έχουν διαφορετική άποψη. Η αλληλεγγύη μας στους διωκόμενους δεν μπορεί να καθορίζει την ουσία της άποψής μας.

Το ζήτημα είναι πολιτικά πολύ φλέγον για όλη την Ευρώπη, και δεν επιτρέπεται στους αριστερούς καμία αυτολογοκρισία, με δεδομένες τις αρνητικές συνέπειες που πιθανότατα θα έχει η ολοκλήρωση της καταλανικής απόσχισης. Το κεντρικό ζήτημα είναι το τι είναι και πού οδηγεί μια απόσχιση της Καταλωνίας.

1. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και στην απόσχιση

Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ενός λαού, που έχει αυτοτελή ιστορία, πολιτισμό και διακριτή εθνική ταυτότητα, όπως όντως συμβαίνει με τον καταλανικό λαό, δεν ταυτίζεται πάντοτε με το δικαίωμα στην απόσχιση. Η απόσχιση είναι η ακραία λύση, όταν τα πολιτικά και πολιτιστικά δικαιώματα αυτού του λαού δεν γίνονται σεβαστά και ασκείται πάνω του μια σημαντική πολιτική και πολιτιστική καταπίεση. Μέχρι τότε, η λύση είναι η λύση της περιφερειακής αυτονομίας.

Ακόμη, όμως, και στην περίπτωση που η απόσχιση έχει σοβαρή θεμελίωση (βλ. και σε Β.Ι.Λένιν «Το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεσή τους», Αθήνα 1974, εκδόσεις Στοχαστής, σελ. 40), πρέπει να ληφθούν **υπόψη και οι πολιτικές συνέπειες της απόσχισης για το εθνικό και το διεθνές εργατικό κίνημα** και όχι αποκλειστικά και μόνο το αίτημα για αυτοδιάθεση.

Έχουμε εδώ ένα πρόσφατο παράδειγμα: η απόσχιση του Κοσσόβου το 1999 συμπλέχτηκε με μια ωμή ιμπεριαλιστική επέμβαση στην πρώην Γιουγκοσλαβία και γέννησε ένα κράτος - τέρας. Επίσης, συνδυάστηκε με την υποχρεωτική απομάκρυνση από το Κόσσοβο των Σέρβων κατοίκων του, που δεν συμφωνούσαν με αυτήν. Παρ' όλα αυτά, και η απόσχιση του Κοσσόβου ανταποκρινόταν σε ένα ευρέως πλειοψηφικό κίνημα υπέρ αυτής, ένοπλο μάλιστα. Αυτό δεν μπορεί να το αγνοήσει καμία θεωρία συνωμοσίας.

Η Καταλωνία είναι ένα ιστορικό έθνος. Και με την έννοια του νεωτερικού αστικού έθνους, που διαμορφώνεται από την άνοδο του καπιταλισμού (βλ. επανειλημμένες προσπάθειες των Καταλανών να αποσχιστούν είτε με την ένωση με την Γαλλία είτε αυτοτελώς τον 17ο—18ο αιώνα με τον πόλεμο της «ισπανικής διαδοχής», αλλά και τον 19ο αιώνα) αλλά και με την έννοια του προαστικού έθνους, καθώς δεν συμφωνούμε καθόλου με την άποψη ότι το νεωτερικό έθνος κατασκευάζεται από τον καπιταλισμό εκ του μηδενός αλλά ότι διαμορφώνεται συνήθως με νέες μορφές στην νεωτερική εποχή στη βάση μιας προκαπιταλιστικής ιστορικής και πολιτιστικής κοινότητας/εθνότητας.

Η σύγχρονη Ισπανία διαμορφώθηκε τον 15ο αιώνα από την «συμβατική ενότητα» των βασιλείων της τής

Αραγωνίας και της Καστίλλης, με σαφή ηγεμονία του στοιχείου της Καστίλλης, και με την σχετική όσμωση των δύο πολιτισμών. Για λόγους ιστορικούς, όπου ανήκει και η εμπειρία της φρανκικής δικτατορίας, η αναζωογόνηση της καταλανικής εθνότητας μετά τον 18ο αιώνα δεν κατέληξε σε μια εθνική ολοκλήρωση με την έννοια του διακριτού έθνους-κράτους και παρέμεινε σε μια κατάσταση ημιαυτονομίας, η οποία σε περιόδους αντίδρασης, όπως υπό τον φρανκισμό, καταλύθηκε και καταπιέστηκε τελείως.

Παρ' όλα αυτά, η Καταλωνία έχει υπάρξει μια από τις σημαντικές συμβαλλόμενες συνιστώσες του κράτους της Ισπανίας εδώ και τέσσερις δεκαετίες αστικοδημοκρατικής διακυβέρνησης, και θα ήταν απολύτως υποκριτικό να υποστηρίξουμε ότι η Καταλωνία τα τελευταία χρόνια υφίσταται μια σημαντική πολιτική και πολιτιστική καταπίεση από την Μαδρίτη. Η ισπανική γλώσσα δεν μιλιέται σχεδόν καθόλου στην Καταλωνία, η ισχυρότατη πολιτιστική παράδοση της Καταλωνίας είναι απολύτως κυρίαρχη μέσα στην περιοχή αυτήν, η διοικητική και δημοσιονομική αυτονομία μέσα στο ενιαίο κράτος είναι καθόλου αμελητέα (αρκετά μεγαλύτερη από αυτήν της Ελλάδας μέσα στην ευρωζώνη), η περιοχή παράγει το 25 % του ισπανικού ΑΕΠ και απολαμβάνει μια σχετική οικονομική ευμάρεια-καπιταλιστική εννοείται.

2. Οι αιτίες της απόσχισης, επικαλούμενες και πραγματικές

Γιατί, λοιπόν, είναι σήμερα τόσο ζωτικό να αποτελέσει η Καταλωνία ένα διακριτό κράτος και ουσιαστικά να μπει η Ισπανία σε μια διαδικασία όχι μόνο ενός αλλά πιθανότατα και πολλαπλών ακρωτηριασμών; Ας δούμε πρώτα τα επιχειρήματα υπέρ της απόσχισης, που συνδυάζονται με την ταυτότητα της Καταλωνίας ως ιστορικού έθνους.

1ο επιχείρημα. Η Ισπανία, το «ισπανικό κράτος» όπως χαρακτηριστικά αποκαλείται, είναι ένα αντιδημοκρατικό κράτος και η Καταλωνία θα είναι ένα δημοκρατικό κράτος. Το επιχείρημα δεν ισχύει. Η Ισπανία είναι ένα καθεστώς σύγχρονου «αστικοδημοκρατικού» κοινοβουλευτικού ολοκληρωτισμού, όσο και όλα τα άλλα κράτη της ΕΕ, και όχι μια ανοιχτή δικτατορία όπως ήταν ο φρανκισμός. Τι μας εγγυάται ότι η Καταλωνία θα είναι κάτι διαφορετικό, δεδομένου ότι στο κίνημα αυτό ηγείται ο πρόεδρος και η τοπική κυβέρνηση, που έχουν καθαρά αστικό χαρακτήρα; Επίσης, τα περί μοναρχίας δεν συνιστούν σοβαρό επιχείρημα: αυτός που αποφασίζει στην Ισπανία είναι ο μονάρχης-μαριονέτα;

2ο επιχείρημα. Η Ισπανία («το ισπανικό κράτος») είναι φυλακή των λαών. Αυτό ισχύει μόνο για τους Βάσκους και για κανέναν άλλο. Μεταφέρεται εδώ η ρήση του Μαρξ για την Ρωσία του 19ου αιώνα, όταν αναφερόταν στην αστυνομική και στρατιωτική κατοχή από τον τσάρο της Πολωνίας, Φινλανδίας, Ουκρανίας, ασιατικών περιοχών κλπ. Μέχρις ότου κλιμακώθηκε η υπόθεση της απόσχισης, η Καταλωνία δεν ήταν μια περιφέρεια που την διοικούσε η Μαδρίτη με το κνούτο, τα ΜΑΤ ή τα άρματα μάχης. Η διατύπωση αυτή δημιουργεί μια ψευδή συγκινησιακή/ιδεολογική εικόνα, που μας αφαιρεί την δυνατότητα να σκεφτούμε κριτικά.

3ο επιχείρημα. Ο Ντουρούτι, το ΡΟUM, η κολλεκτιβοποίηση το 1936-1937, η κοινωνική επανάσταση, όλα αυτά ήταν καταλανικά και όχι καστιλιάνικα εγχειρήματα. Η σημερινή Καταλωνία είναι κάτι σαν την Καταλωνία του Τζωρτζ Όργουελ και του Φραντς Μπόρκεναου. **Ήταν κάποτε, αλλά δεν είναι τώρα.** Μεσολάβησε ο φρανκικός μιλιταριστικός οδοστρωτήρας μισού αιώνα που τσάκισε αυτά τα χαρακτηριστικά. Επίσης, το μεγαλειώδες εργατικό κίνημα στην Καταλωνία χτυπήθηκε πρώτιστα από τη ν τοπική αστική κυβέρνηση το 1936-1937 και μετά ή συνδυαστικά με την Μαδρίτη. Ακόμη νωρίτερα, το 1909, στην μεγάλη κοινωνική αναταραχή της Καταλωνίας, η Μαδρίτη υποκινούσε τους αναρχικούς για να χτυπήσει την τοπική κυβέρνηση και τους τροφοδοτούσε με βόμβες (Gerald Brennan, The Spanish Labyrinth). Το 1919-1921, οι Καταλανοί βιομήχανοι έβαζαν πιστολέρος να σκοτώνουν συνδικαλιστές και εργάτες (Πάκο Ιγκνάσιο Τάιμπο κ.).

Αλλά και το 1936-1937, η τοπική κυβέρνηση του Κομπανύς χειραγώγησε τα στοιχεία της επανάστασης

στην Καταλωνία, για να στηρίξει την θέση της στην περιοχή και την προοπτική αυτονομίας ή ανεξαρτησίας της και μετά συνεργάστηκε με την («δημοκρατική») Μαδρίτη για το τσάκισμά τους. Ο Μάης του 37 και η αστική/σταλινική καταστολή της επανάστασης στηρίχτηκε αποφασιστικά από την καταλανική κυβέρνηση του Κομπανύς και του τοπικού ΚΚ/PSUC, την Τζενεραλιτάτ (P. Broue-E. Temime "Revolution and Civil War in Spain", 2006, Haymarket Books). Είναι αστείο να επικαλείται κανείς μια σφαγιασμένη ριζοσπαστική παράδοση προ 80 ετών (σφαγιασμένη από φασίστες, δημοκράτες και σταλινικούς «κομμουνιστές» μαζί) για να στηρίξει σήμερα ένα τελείως άσχετο κοινωνικά και πολιτικά εγχείρημα. Όμως, εκτός από αστείο είναι και πολύ σοβαρό. **Χωρίς την κατάχρηση όλης αυτής της εξεγερσιακής αύρας του παρελθόντος, πόσο θα διέφερε η απόσχιση της Καταλωνίας σήμερα από την πιθανή απόσχιση της Φλάνδρας ή της Βόρειας Ιταλίας; Πόσο θα ήταν διεθνώς υποστηρίξιμη ;**

4ο επιχείρημα. Υπάρχει ένα μεγάλο λαϊκό κίνημα υπέρ αυτού του σκοπού. Ναι, όντως υπάρχει, έτσι είναι. Κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει και κανείς δεν δικαιούται να το καταστείλει βίαια. Όμως, είναι όλα τα μεγάλα λαϊκά κινήματα αντικειμενικά ριζοσπαστικά; Θυμηθείτε. Η κατάρρευση του «Υπαρκτού» σηματοδότηκε το 1988-1991 επίσης από μεγάλα λαϊκά κινήματα, τα οποία δεν ήταν πράκτορες του ιμπεριαλισμού, όπως λέει το ΚΚΕ, αλλά απότοκα της απόγνωσης αυτών των κοινωνιών και της προπαγάνδας της Δύσης την ίδια στιγμή. Όμως, αυτά τα κινήματα είχαν και λάθος εκτίμηση (ότι θα συνδύαζαν το κοινωνικό κράτος της Ανατολής με τον καταναλωτισμό της Δύσης) και λάθος πολιτική προοπτική. Θυμηθείτε, ακόμη, τα κινήματα της «Αραβικής Άνοιξης»: χωρίς να ισοπεδώνουμε και να καταργούμε και κάποιες θετικές δημοκρατικές και ριζοσπαστικές όψεις τους κατά αυταρχικών καθεστώτων, δεν μπορούμε να μην δούμε ότι οδήγησαν σε ένα γεωπολιτικό χάος. Βεβαίως, για τις υπαρκτές οργανώσεις της Αριστεράς, που ψάχνουν διεθνώς ένα «μεγάλο κίνημα» για να αναπτυχθούν πίσω από αυτό, αυτά είναι λεπτομέρειες. Αν κάτι πάει στραβά, κανείς τότε δεν θα θυμάται τι είπαμε, έτσι δεν είναι; Όμως, αυτό είναι πολιτική ανευθυνότητα.

Τα πραγματικά επιχειρήματα και αιτίες πίσω από την καταλανική απόσχιση είναι δύο, κατά την γνώμη μου.

Το πρώτο αφορά την **πολύ μεγάλη οικονομική και βιομηχανική ισχύ της Καταλωνίας** (παράγει το 25 % του ΑΕΠ της Ισπανίας, ενώ το ποσοστό της στον πληθυσμό είναι σημαντικά μικρότερο) και την έντονη διεθνοποίηση της οικονομίας της, καθώς και τις περιφερειακές μεγάλες ανισοροπίες μέσα στην Ισπανία, ως έχει σήμερα.

Επίσης, τα μεγάλα οικονομικά και δημοσιονομικά της βάρη εντός του κράτους της Ισπανίας- το 2014, η Καταλωνία συνεισέφερε 11,8 δις ευρώ στη Ισπανία παραπάνω από αυτά που έλαβε από την Ισπανία (Washington Post, 10.2017). Η Καταλωνία- η κυρίαρχη τάση της καταλανικής αστικής τάξης δηλαδή- θέλει να διαπραγματευθεί τον εαυτό της εκτός του πλαισίου του «ισπανικού κράτους, αυτό είναι φανερό». Η στάση της ΕΕ, στάση που υπαγορεύεται και από το παράλληλο γεγονός του Brexit, σήμερα δεν την διευκολύνει. Όμως, αν τα πράγματα προχωρήσουν, δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι η ΕΕ δεν θα διαπραγματευθεί.

Επίσης, η πολιτική της «περιφερειοποίησης» της ΕΕ, η οποία συνδέει περιφέρειες και Ένωση, παρακάμπτοντας σημαντικά τα υπαρκτά κράτη, μακροπρόθεσμα συγκλίνει με μια ελεγχόμενη πολιτική αποσχίσεων. Η στάση της καταλανικής αστικής τάξης μοιάζει σημαντικά με την στάση των αποσχιστικών τάσεων στην Βόρεια Ιταλία, με την Σκωτία (της οποίας η κυβέρνηση επανέθεσε με έμφαση το ζήτημα της ανεξαρτησίας της μετά το Brexit), με τις αποσχίσεις στην αρχή του 90 της Κροατίας και της Σλοβενίας από την τότε Γιουγκοσλαβία κλπ. Κύριο κριτήριο ήταν και είναι η οικονομική και περιφερειακή ανισομέρεια και αυτό «ενδύεται» τον μανδύα της εθνικής αυτοδιάθεσης.

Το δεύτερο αφορά την **αυθαίρετη κατασκευή «ταυτοτήτων» στην μετανεοτερική εποχή.** Το

διαδίκτυο ευνοεί σημαντικά αυτήν την «ανακατασκευή».

Αγώνες και καταστάσεις του παρελθόντος επαναφέρονται μηχανιστικά και ανιστορικά και καλύπτουν μορφές και ανάγκες του παρόντος με τρόπο μεταμορφωτικό. Ο κάθε μικροαστός εύκολα νοιώθει ότι είναι η συνέχεια του Ντουρούτι ή του Τσε Γκεβάρα. Αυτό σημαίνει ότι οι Καταλανοί, που βγαίνουν στους δρόμους, όντως μπορεί να αισθάνονται ή να «ζουν φαντασιακά» σε κάποιο βαθμό ότι συνδέονται με τις μνήμες της καταπίεσης και της ριζοσπαστικής αυτονομίας άλλων εποχών.

Το γεγονός ότι η καταλανική και η διεθνής Αριστερά ευνοεί σημαντικά αυτόν τον συνειρμό δίνει ένα επικοινωνιακό και ιδεολογικό πλεονέκτημα στην καταλανική αστική τάξη, που δεν το διαθέτουν καθόλου άλλες αποσχιστικές αστικές τάξεις. Βεβαίως, θα μπορούσε να πει κανείς ότι, αφού οι Καταλανοί αυτοκατανοούνται ριζοσπαστικά δημοκρατικά αυτό θα οδηγήσει και σε ριζοσπαστικά αποτελέσματα. Μαρξιστικά, αυτό θα μπορούσε να ισχύει, η συνείδηση γεννά πράξη. Όμως, ο «ριζοσπαστισμός» αυτός αναφέρεται καθαρά στο παρελθόν και όχι στο παρόν. Το μπλοκ της ανεξαρτησίας ούτε προτείνει ένα εναλλακτικό κοινωνικό και οικονομικό πρόγραμμα ούτε έχει στα δημοκρατικά δικαιώματα μια διαφορετική ατζέντα (π.χ. κατάργηση αυταρχικών νομοθεσιών, όπως η εκτεταμένη ισπανική αντιτρομοκρατική νομοθεσία, διαφορετικές πολιτικές στο προσφυγικό κλπ). Το βασικό κοινωνικοοικονομικό αποτέλεσμα θα είναι ότι η εργατική τάξη της σημερινής Ισπανίας θα σπάσει στα δύο και τα διαφορετικά της τμήματα θα αντιμετωπίσουν μόνα τους την κρίση και την καπιταλιστική επιθετικότητα. Αυτό δεν φαίνεται να απασχολεί σοβαρά τις «ακροαριστερές» τάσεις που παλεύουν για την ανεξαρτησία.

Επίσης, μου προξενεί μεγάλη εντύπωση η εξής αντίφαση: πολιτικά και ιδεολογικά ρεύματα της Αριστεράς, στα οποία έχω συντροφική εκτίμηση αλλά διαφωνώ μαζί τους ιδεολογικά, που στην Ελλάδα ή αλλού αισθάνονται ρίγος ή ψυχική απώθηση, όταν εκφέρονται οι λέξεις «εθνικό ζήτημα», «πατρίδα» ή «εθνική ανεξαρτησία» (σε ένα έθνος-κράτος που υπάρχει εδώ και δύο αιώνες), αντιστρέφουν τελείως την οπτική τους, όταν πρόκειται για την καταλανική εθνότητα. Η μια εθνότητα (η δική μας) είναι αυτόχρονα καπιταλιστική, η άλλη φέρει τον σπόρο του σοσιαλιστικού μέλλοντος. Πόση λογική, πολιτική και θεωρητική συνοχή υπάρχει ανάμεσα στις δύο ταυτόχρονες αυτές τοποθετήσεις;

3. Οι γεωπολιτικές συνέπειες

Η μη νεοφιλελεύθερη και συστημική Αριστερά σήμερα θεωρεί τα ζητήματα γεωπολιτικής και διεθνών σχέσεων αμελητέα και «αστικά». Η πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική. Η κρίση της ΕΕ σήμερα, παρά το ότι η επικράτηση των Μακρόν-Μέρκελ επιβραδύνει τις συνέπειές της, είναι αρκετά πιθανό να συνδυαστεί με μια ελεγχόμενη αποσταθεροποίηση είτε από «τα κάτω» είτε «από τα πάνω».

Ήδη, το Brexit, σηματοδοτεί μια οικονομική και εδαφική συρρίκνωση της ΕΕ. Η ένταση των περιφερειακών ανισορροπιών μέσα στην αρχιτεκτονική της ευρωζώνης-ΕΕ, αλλά και μέσα στα υπαρκτά κράτη της ΕΕ, μπορεί να συνδυαστεί είτε με «εθνικές αποσκιρτήσεις» από την ΕΕ (πράγμα πολύ θετικό, αν συνδυαστεί με μια ριζικά άλλη κοινωνικοοικονομική στρατηγική) είτε με «εθνικές κρίσεις» μέσα στα κράτη της ΕΕ για το ποιός μέσα σε κάθε κράτος θα ωφεληθεί ή θα ζημιωθεί περισσότερο (πράγμα, που μάλλον θα οδηγήσει σε ένα μη ταξικό εθνικιστικό αλληλοφάγωμα).

Μέσα σε ένα τέτοιο τοπίο, η διαμόρφωση εστιών ακόμη και βίαιης ενδοκρατικής κρίσης δεν μπορεί να αποκλειστεί. Ήδη, αν η καταλανική κυβέρνηση κηρύξει την ανεξαρτησία, θα τεθεί το ζήτημα αν και πώς η Καταλωνία θα αποκτήσει το δικό της μονοπώλιο κρατικής βίας και πώς θα άρει το ισπανικό μονοπώλιο κρατικής βίας. Αν η Μαδρίτη κάνει πίσω, είναι αρκετά πιθανό να υπάρξουν και άλλες αποσχιστικές τάσεις, που αντικειμενικά θα οδηγούν στην πλήρη κατάρρευση του κράτους της Ισπανίας, με τρόπο σε τελική ανάλυση όχι πολύ διαφορετικό από την κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας ή της ΕΣΣΔ. Αν δεν κάνει πίσω, θα υπάρξει βίαιη σύγκρουση. Πιστεύει κανείς ότι αυτή η εξέλιξη θα λυθεί ειρηνικά; Το αντίθετο είναι το πιο πιθανό, μια σχετικά βίαιη ανάφλεξη και μια διεθνής επέμβαση στρατιωτικοπολιτικής διαιτησίας, ιδίως

από διεθνείς ιμπεριαλιστικούς παίκτες. Και τι θα πει κάποιος τότε που από την αρχή στήριζε την καταλανική ανεξαρτησία; Ότι αυτός περίμενε ότι τα πράγματα θα εξελιχθούν αλλιώς;

Επίσης, η λογική ότι έτσι-με την διάσπαση των υπαρκτών κρατών της ΕΕ- θα διαλυθεί η αντιδραστική ολοκλήρωση της ΕΕ, οδηγεί σε τερατογενέσεις. Με την ίδια λογική, ακόμη και ένας παγκόσμιος πόλεμος θα ήταν θετική εξέλιξη, αν οδηγούσε στην αποσύνθεση και διάλυση της ΕΕ. Και πράγματι, ζώντας πιθανόν τις προπαρασκευαστικές πράξεις ενός Παγκόσμιου Πολέμου (κρίση Κορέας κλπ), μπορούμε να αντιληφθούμε ότι οι διαλύσεις των υπαρκτών κρατών, ακόμη και εκεί που δεν υπάρχει πραγματική εθνική καταπίεση, μπορούν να λειτουργήσουν επιταχύνοντας την εξέλιξη προς τον πόλεμο; Δυστυχώς, στην Αριστερά, όπως υπάρχει, δεν στερούμαστε μόνο γνώσης και κατανόησης. Στερούμαστε και ιστορικής φαντασίας. Και προβολής των σημερινών εξελίξεων στο εγγύς μέλλον.